

Ірина Носач, викладач Кременчуцького льотного коледжу НАУ

ДІЛОВІ ІГРИ ЯК ОСНОВА ІНТЕРАКТИВНОГО МОДУЛЯ КУРСУ ІНТЕГРАТИВНИХ ФАХОВИХ ДИСЦИПЛІН З НАПРЯМКУ “ЕКОНОМІКА”

Робота присвячена розв'язанню проблеми використання ділових ігор в курсі інтегративних фахових дисциплін з напрямку “Економіка”. В процесі проведеного дослідження аналітичної роботи означені поняття “інтерактивне навчання”, “ділові ігри”; охарактеризовано сутність впровадження ділових ігор інтерактивного модулю в інтегративний курс фахових дисциплін з напрямку “Економіка”.

Актуальність теми. Масштабність запланованих в Україні соціальних перетворень потребує відповідного рівня економічної культури громадян, яка, будучи соціальним явищем, є синтезом минулого та нинішнього досвіду поколінь, включаючи в себе перспективні потреби та мету майбутнього розвитку держави. При цьому різновекторне дослідження теперішнього стану системи економічної освіти України переконує нас у тому, що вона й досі не сформувалася як цілісна структура з інтегративними ознаками; в ній недостатньо враховуються об'єктивні процеси самоорганізації, виразно простежується орієнтація тільки на найближчі цілі, обмежено враховується людський чинник. Водночас економічна освіта – це багатофакторний процес, у якому повинні бути враховані макросередовище (суспільство з визначеною у ньому системою соціальних відносин), мезосередовище (регіон, яким визначаються соціально-демографічні, національно-культурні особливості впливу) і мікросередовище (тобто найближче оточення життєдіяльної, освітньої установи).

Проблемні питання. Особливо важливим є освітнє мікросередовище, в якому повинна реалізуватися своєрідна зона особистісного і професійного саморозвитку всіх учасників освітнього процесу, суттєва роль у якій відводиться психолого-педагогічним дисциплінам, вивченню закордонного педагогічного досвіду, гуманітаризації навчання. Теоретичні дослідження і педагогічна практика переконують у тому, що в навчальному процесі економічних навчальних закладів простежуються певні суперечності між недостатнім оновленням теоретичних знань при підготовці майбутніх економістів і швидкими темпами змін в економіці; абстрактним характером змісту професійно орієнтованих навчальних предметів і реальними об'єктами професійної діяльності; колективним характером

засвоєння знань під час навчання та індивідуальним способом їх відтворення в професійній діяльності; пізнавальними і практичними завданнями; особистими та суспільними цілями навчання тощо.

Підготовка економістів до професійної діяльності буде відбуватися набагато ефективніше в процесі вивчення курсу інтегративних фахових дисциплін, якщо у процесі викладання застосувати методи інтерактивного навчання, серед яких чільне місце належить діловим іграм.

Розробленість проблеми. Різні аспекти підготовки фахівців економічного профілю розглядалися в працях О.В. Аксьонова, В.Я. Боброва, Н.С. Бойцун, Н.І. Волкової, Т.В. Гладких, А.І. Дзундзи, Л.О. Канищенко, В.Т. Лозовецької, В.Е. Момот, І.Ф. Прокопенка, О.Т. Шпака та інших. Теоретичні основи і практичне застосування методу ділових ігор виклали у своїх працях Я.М. Бельчиков, М.М. Бірштейн, В.М. Бурков, О.А. Іващенко, В.Ф. Комаров, С.І. Пасов, С.Н. Павлов, В.Я. Платов, В.Я. Платонов, І.М. Сироежин, В.Б. Христенко та ін. Науковці стверджують, що ділові ігри, які спрямовані на розвиток творчих здібностей студентів, їх самостійність у постановці й розв'язанні нетрадиційних завдань; сприяють більш швидкому й міцному засвоєнню матеріалу, соціалізації особистості в цілому.

Метою дослідження є вивчення та теоретичне обґрунтування педагогічних умов впровадження ділових ігор під час вивчення курсу інтегративних фахових дисциплін “Економіка”.

Виклад основного матеріалу. У зв'язку з тим, що ринкова трансформація української економіки поставила на порядок денний потребу розв'язання та наукового осмислення проблеми якісної підготовки економістів, вона, на наш погляд, повинна формувати у студентів уміння і навички творчого підходу до тих знань, що можна

ДІЛОВІ ІГРИ ЯК ОСНОВА ІНТЕРАКТИВНОГО МОДУЛЯ КУРСУ ІНТЕГРАТИВНИХ ФАХОВИХ ДИСЦИПЛІН З НАПРЯМКУ “ЕКОНОМІКА”

застосовувати у змінних ситуаціях, прийнятті ініціативних і грамотних рішень з економічних, фінансових та інших заходів, враховуючи особливості різних сфер діяльності студентів. Оволодіваючи системою цих інтегрованих знань, майбутні фахівці проникають у сутність економічних явищ, знайомляться з методами наукових досліджень, історією економічної думки, пізнають об’єктивні економічні закони розвитку суспільства [8, 302].

З урахуванням державної стратегії соціально-економічного розвитку України перед вищою економічною освітою постає нагальним розв’язання низки завдань у складному процесі підготовки економістів; а саме усунення переважності навчальними предметами; зміна методики викладання спеціальних дисциплін; введення варіантності освіти; посилення зв’язку професійної освіти з науковими дослідженнями і практикою; комп’ютеризація і підключення до глобальної мережі Інтернет навчальних закладів; зближення зі світовою системою показників якості і стандартів економічної освіти; забезпечення міжнародної ідентифікації українських дипломів.

Розв’язуючи окреслені завдання підготовки висококваліфікованих економістів, педагогічна громадськість зіштовхнулася з цілою низкою проблем як міжнародного, так і національного рівня.

Сучасний економіст повинен мати глибокі знання з теоретичних основ функціонування економіки, цілісне уявлення про сутність, структури і тенденції розвитку економічних систем; володіти методами економічного аналізу господарських процесів як на макро- так і на мікрорівнях, а також методами прийняття оптимальних рішень, тобто бути готовим до роботи в різних економічних структурах. Крім того, на думку багатьох науковців, особливого значення набуває формування у майбутніх економістів готовності до управлінської діяльності, керівництва великими й малими групами людей, здатності бути менеджером. Тому в професійній підготовці економістів повинна застосовуватися управлінська модель навчання, яка передбачає такі етапи: формування мети, професійно орієнтованих основ навчання, прогнозування і прийняття рішень, організації виконання, комунікації, контролю, оцінки та корекції результатів [9].

За сучасних умов до майбутнього економіста ставлять досить відповідальні вимоги, а саме: компетентність, конкурентоспроможність на ринку праці залежать від того, якою мірою він

володіє практичними вміннями і навичками математичного моделювання, може застосовувати у своїй професійній діяльності інформаційні й телекомунікаційні технології. Ці та інші реалії спонукають до вдосконалення системи підготовки майбутніх економістів, до створення і впровадження нових технологій навчання. Принцип активності студента – майбутнього економіста у процесі навчання залишається одним із провідних у системі освіти “коледж – ВНЗ”, розуміючи під цим принципом таку організацію навчальної діяльності, яка характеризується високим рівнем мотивації, усвідомленою потребою у засвоєнні знань і умінь, відповідною результативністю. Крім того, будь-яка навчальна технологія включає засоби, якими активізується та інтенсифікується діяльність студентів. До таких технологій ми відносимо інтерактивні технології, які включають і ділові ігри [1, 122].

Дослідники все частіше звертаються до проблеми використання в навчально-виховному процесі ділових ігор як ефективного методу формування емоційно-вольової сфери студента, розвитку його уваги, пам’яті, колективної діяльності, самостійного набуття знань і умінь, збагачення досвіду творчої діяльності. Гра часто розглядається як інструмент розв’язання суперечностей між характером мотивації, пізнавальною спрямованістю особистості студента та об’єктивною потребою в оволодінні новими знаннями, між сприйняттям явищ і усвідомленням їх як наукових фактів, між знаннями, які мають студенти, і тими, що повинні зреалізуватися. Беручи участь у діловій грі, яка проводиться за певними психолого-педагогічними критеріями, учасник “живе” в моделі світу гри відповідно до її завдань; перебуває у певних обставинах, що відображають різні аспекти об’єктивної реальності; “пограляє” в ситуації, які створюються іншими учасниками.

Поведінка учасника економічної гри вимальовується таким чином: учасник знайомиться із законами змодельованого світу, завданнями гри, враховує обставини й ситуацію, що склалася, а після цього на основі власного досвіду і знань робить вибір дії; у цьому виявляється його реакція на обставини і ситуацію з урахуванням обмежень моделі ігрового світу. За таких ситуацій збагачується досвід учасника, що і є результатом гри для майбутнього економіста. Такими результатами можуть стати: позитивний емоційний заряд, нові методи розв’язування конфліктів, навички дій в екстремальних ситуаціях, зміни в професійній етиці людини, тощо. Всі можливі педагогічні й

ДІЛОВІ ІГРИ ЯК ОСНОВА ІНТЕРАКТИВНОГО МОДУЛЯ КУРСУ ІНТЕГРАТИВНИХ ФАХОВИХ ДИСЦИПЛІН З НАПРЯМКУ “ЕКОНОМІКА”

психологічні результати варто враховувати викладачеві, який готується до проведення гри [5, 72].

Водночас, вважаючи ділову гру формою сприйняття реальності, можна стверджувати, що для створення ділової гри важливі не стільки правила, скільки попередня робота на імідж персонажів, взаємодія всередині команд, гармонізація моделі ігрового світу, який повинен бути здатним до розвитку, знання історії, що сформована з урахуванням причинно-наслідкових зв'язків, і покликаний передбачати деяку внутрішню етику, критерії правильності, мотиви дій.

Розглядаючи ділові ігри як різновид інтерактивних технологій у впровадженні курсу інтегративних фахових дисциплін “Економіка”, ми вважаємо, що їх ефективність підвищиться за умов поєднання їх з дискусійними методами, рольовими іграми, тренінгами і брейнстормінгом (мозковим штурмом), пояснюючи це навчальними можливостями економічних ділових ігор, які полягають в тому, що на матеріалі конкретних виробничих і навчальних ситуацій, відтворюються елементи професійної діяльності та професійного мислення, тобто здійснюється комплексний підхід до розв'язування професійних завдань. Крім того, завдяки використанню економічних ділових ігор процес навчання максимально наближається до реальної професійної діяльності: Реалізація гри відбувається в умовах керованої емоційної напруги на цілком реальному матеріалі; рішення приймаються колективно. Ігровий контекст освітнього процесу створює можливість для прояву творчої активності всіх суб'єктів освітнього процесу, що дає їм змогу звільнитися від психологічних бар'єрів, оптимістично оцінювати своє сьогоднішнє та майбутнє і, що більш важливо, коригує весь характер міжособистісних відносин в освітньому середовищі [10, 51].

Аналізуючи різні підходи до визначення і класифікації ділових ігор, ми сформулювали таке визначення ділової гри в контексті професійної підготовки майбутніх економістів: ділова гра – це варіативна, динамічна форма відтворення предметного й соціального змісту професійної діяльності з напрямку “Економіка”, що моделює систему адекватних стосунків, яка спрямована на закріплення професійних знань, формування практичних навичок та особистісний розвиток майбутніх економістів.

Таким чином, впровадження економічних ділових ігор у процес реалізації курсу інтегративних фахових дисциплін переконує нас у

тому, що сформований нами інтерактивний модуль є системою методів активного навчання, найбільш близьких до реальної професійної діяльності майбутніх економістів, перевага якого полягає в тому, що, будучи моделлю реальної діяльності, він одночасно, дає можливість значно скоротити операційний цикл і тим самим продемонструвати те, до яких кінцевих результатів можуть привести такі рішення і дії [4, 117].

Комплексні ділові ігри, які використовувалися нами в процесі впровадження курсу інтегративних фахових дисциплін “Економіка” у Кременчуцькому льотному коледжі НАУ, мають значну схожість з імітаційними формами, проте, ми вважаємо, що їм належить проміжне місце між фрагментарними діловими іграми та імітаційними формами. Переваги комплексних ділових ігор над науковими імітаційними формами полягають у тому, що вони можуть організовуватися у будь-який період навчального процесу, тривати стільки, скільки цього вимагає, можуть згоратися після досягнення дидактичної мети. Крім того, названі чинники вимагають цілі навчального процесу значно менших матеріальних затрат, можуть проводитися у будь-якому зручному приміщенні. Ділові ігри з напрямку “Економіка” відрізняються від інших тим, що визначальними для них є знання не тільки з певного предмета, а й розв'язання проблем, що потребують цілого комплексу інтегрованих знань і навичок надпредметної діяльності. Прикладом комплексної економічної ділової гри є “Фондова біржа”, в результаті проведення якої інтегруються знання про грошові обіги, біржову справу, ринок цінних паперів, управління фінансовими ризиками тощо. У грі моделюються дії механізму функціонування фондової біржі, встановлюються котирування акцій, ринкові спекуляції з цінними паперами тощо.

Практика впровадження ділових ігор у професійну підготовку економістів засвідчила, що студент, “виконуючи” свою кваліфікаційно-професійну діяльність, привчається враховувати сукупність реальних сил, обставини, інтереси осіб, які вступають з ним у контакт, уявляти собі рольові функції за неоднакових ситуацій. В іграх імітуються службові наради, розглядаються структури і призначення імітованих об'єктів, положення і нормативні акти, якими визначається специфіка діяльності і обстановка, в якій відбуваються події. Досить перспективним, як це засвідчило наше дослідження, є застосування методу інсценування, за допомогою якого на заняттях розігрується певна ситуація, поведінка людини в конкретній обстановці. Студент ніби вростає в образ певної особи, формуючи

ДІЛОВІ ІГРИ ЯК ОСНОВА ІНТЕРАКТИВНОГО МОДУЛЯ КУРСУ ІНТЕГРАТИВНИХ ФАХОВИХ ДИСЦИПЛІН З НАПРЯМКУ “ЕКОНОМІКА”

професійну психологічну поведінку, оцінює обстановку і знаходить правильну лінію поведінки [7, 93].

Окремо, ділові економічні ігри, вважаючи на їх практичну значущість, прийняті нами лише як один з трьох основних модулів курсу інтегративних фахових дисциплін, що органічно зв'язані з теоретичним та професійно орієнтованим модулями.

Висновок. Принцип активності студента залишається одним із головних у дидактиці усіх рівнів навчання. Останнім часом у ній широкого впровадження набули такі методи активного навчання, як групова дискусія, аналіз ситуацій, тренінги, тести, рейтинги, брейнстормінг, ігрові методи, які поділяються на рольові, імітаційні, організаційно-діяльнісні та ділові ігри.

Унаслідок аналізу економічних ділових ігор як різновиду активних методів навчання, нашим дослідженням доведено, що їх ефективність підвищується за умови поєднання з рольовими та імітаційними іграми, а також з дискусійними методами, тренінгами та брейнстормінгом. Сукупність цих, професійно та особистісно орієнтованих на пізнавальну активність студентів методів навчання пропонуємо називати інтерактивним модулем курсу інтегративних фахових дисциплін.

1. Аксьонова О.В. *Методика викладення економіки: Навч. посібник / Київський національний економічний ун-т.* – К.: 1998. – 278 с.

2. Баркалов С.А., Воропаєв В.И., Секлетова Г.И., Бурков В.Н., Буркова И.В. *Математические основы управления проектами: Учеб. пособие для студ. вузов, обучающихся по спец. “Менеджмент” / В.Н. Бурков (ред.).* – М.:

Высшая школа, 2005. – 422 с.

3. Бойцун Н.Є., Стукало Н.В. *Міжнародні фінанси: Навч. посіб. для студ. вищих навч. закл..* – Д.: АРТ-ПРЕС, 2004. – 326 с.

4. Василик М. А., Вершинин М.С., Павлов В.А., Барабанова Н.Р., Бондарев А.К. *Основы теории коммуникации: Учеб. для студ. вузов, обуч. по спец. 020300 “Социология” / Василик М.А. (ред.).* – М.: Гардарики, 2003. – 615 с.

5. Волкова Н.П. *Професійно-педагогічна комунікація: теорія, технологія, практика / Дніпропетровський національний ун-т.* – Д.: Видавництво ДНУ, 2005. – 304 с.

6. Гладких Н.И. *Контроллинговий механізм в системі управління підприємством: Дис... канд. екон. наук: 08.06.01 / НАН України; Інститут економіки промисловості.* – Донецьк, 2000. – 217 с.

7. Иващенко А.В., Страва Т. *Академическая зрелость студентов / Институт молодежи {Москва}.* – М.: Социум, 2000. – 164 с.

8. Климко Г.Н., Канищенко Л.А., Пригода В.Н., Чухно А.А., Садовой Н.Н. *Основы экономической теории. Политэкономический аспект: Учеб. для студ. экон. спец. вузов / Г.Н.Климко (отв.ред.).* – 3.изд., перераб. и доп. – К.: Знання-Прес, 2001. – 646 с.

9. Комаров Б.А., Панкова Н.М., Спиридонова Л.Е., Федоров С.В. *Система согласованного обучения. Материалы и разработки: Пособие для учителей.* – СПб., 2001. – 96 с.

10. *Некоторые вопросы математического моделирования профессиональной деятельности и организации учебного процесса. (Системный анализ модели специалиста): Обзорная информация / НИИ проблем высшей школы. Отдел научной информации / И.М. Сыроеждин (подгот.).* – М., 1976. – 87 с.

В КОЖНІЙ ФРАЗІ – ДУМКА

“Кожен є тим, чие серце в ньому.”

Григорій Сковорода
український поет, філософ

“Знання вихованості повинно прийти до вихователя не у процесі байдужого його вивчення, а лише в процесі спільної з ним роботи і найактивнішої йому допомоги.”

Анатолій Макаренко
письменник, педагог

